

МИЛОСАВ БАБОВИЋ

АЛЕГОРИЈА У ПОЕЗИЈИ РАДОЊЕ ВЕШОВИЋА

Стваралаштво Радоње Вешовића траје. Има он још година неначетих и циклуса песама ненаписаних. Њему је још рано да пише своје *Senilia*. Зато је логично претпоставити да су оцене и судови о његовим песмама условни, тачније речено - привремено важећи, и када су анализе исцрпне и закључци документовани. Јер нова остварења могу довести у питање њихову ваљаност *квалијетитом*: да *успело* у претходном стварању *оснаже*, а *осредње* снажно умање.

На ову мисао наводи Вешовићева нова збирка песама *Иза ријечи*, која књижевног критичара пријатно изненади новим и експресивним својствима.

У изабраним песмама *Доба жељно* себе апсолутна већина је и тематиком и исказом *једнопланана*. Завичајни мотиви: Лим, родно село, јавор Марсенића, храстови на гробљу. Затим ратна сјећања; Пљеваљски дан, Игман, Сутјеска, Коњиц и Прозор; ратни другови: Хамид Беширевић, Крсто Бајић, Саво Бурић, Душан Костић, Рајко Јолић...

Неопходно је било доживети ратно доба које сва брда претвори у *копце*, све путеве у *бусије* и *поџибије*, све реке у утопнице, да би се испевала стравa и драма века, колективна и лична.

Али није она битно другачија ни у читаочевом доживљају, сем у интензитету, можда.

Једнопланост песничког казивања се манифестује као непосредност и искреност, као потреба да се исказ - факат поравна са метафоричним. Зато и кад су у стихове уплетени мотиви сумње, прекора, гнева, у начелу су *незашифровани*.

У песми *Рајку Јолићу*, погинулом, Радоња Вешовић се жали:

"Брзо прођоше давања. На јуриш се узима", сада. Зато му изгледа да је живот постао "криви друм".

У песми *Челом сна* и заболе и одушеве стихови:

"Ноћ од срама црвена,
Побједа лактова и кољена
Тихо окреће сави сивољећа
Наојачке..."

У *Звонким ведринама* као да је намерно избегнут сав орнат метафоре да би зазвучао посечити протест:

"Ојет сирадања искрених,
И змијуљење лукавих.
Преживјеше само њокорни!..."

Ова изазовно огољено казана дијагноза бољке наше поратног времена може бити типски модел Вешовићевог казивања у песмама друштвено-политичке мотивике. То посведочава до извесне мере песма *Крси на раскришћу*, у којој се песник огласио мање на мисаоном нивоу, а свом снагом на идејном. Стиху: "Раскришће умује да никуд не крене!", следи строфа:

"И свој вијек видим у облику крсиа.
Што се њосиом заче, њогибе од мрса.
Огубана сумњом, њошаманив смјеле,
вјера глади мре у најму власиеле..."

Утисак о поменутом својству нове збирке поезије траје до завршне песме циклуса *Бројаница брда*, индикативног наслова - *Мрав*. У њему се јавља не само *двојланоси* већ и битна особеност - *алегоричнос*. Мрав је и мравак што се пење на врх влати, али и песников саборац, коме се обраћа. Он није *сиарешина*, већ *редов*. И управо зато је песнику - *снага идеје* у њему. Њему он саветује да не мења пут ни када "*вид ошуйи од бесиућа*". Саветује му да "оглуви за лажно-умилни глас, који шапуће: *нема се куда*". И позива га:

"Знај, само њвој њуйи ње док ње њроши - зиди ње...
Свуд си дома, мраве, док си на свом њуйу..."

У новој збирци песама. *Иза ријечи*, упадљиво је фреквентнија алегорија. Бирајући наслов књиге, можда је песник имао на уму Гадамерову дефиницију фигуре: "Смисао алегорије је иза речи".

Алегорично се јавља у више варијанта и у више песама. Али је досегло климакс и медитативни и поетски у *Еуријаловом разговору са Лаоконом*.

Мотив је позајмљен из *Илијаде*, али је избором потврђена његова вечна вредност за људску историју. Аполонов врач, Лаокон, у знак противљења већини, која хоће да Одисејевог коња уведе у Троју, за-рио му је копље у бок. *Тројански коњ* је постао симбол ратне варке непријатеља; уношење туђег у свој дом је почетак његовог разарања. Као поука, настала је латинска изрека: "*Timeo Danaos et dona ferentes*"

Да би се разумео настанак замисли Вешовићеве песме и преузимање мотива старог три хиљаде година, потребно се присјетити песничког животописа. Он је у шеснаестој години стајао у строју најхрабријих, прве јединице необичне војске, која није створена мобилизацијом, већ по слободи воље и савести. Ма шта се касније десило, ко је стајао у том строју осведочио је људску вредност. Командант те прве јединице, Коча, човек даровит и за поезију, и за спекулативну мисао, и за битку, биографије изузетно богате успесима, ипак је записао под старе дане: "*Најважније у живојшћу: Прва ѓролејћерска*".

Циљ ове војске био је да избори остварење два вечна идеала људска: *слободу и ѓраведан свейћ!* Међутим, идејни програм не само што није остварен већ је и *изневерен*. То су доживели као рану сви привржени идеалу, а најдраматичније песничке душе. Из те ране зачала се Вешовићева мисао и избор мотива. Али истовремено и избор поетског казивања - *алеѓорија*. Могао је, наравно, овај мотив користити и песник другачије биографије, али би његова песма сигурно и мишљу и тоном била другачија.

Ако у стиху "Пораз ме пробудио, Лаоконе" читалац и не наслути шта са казаним паралелно дошаптава дистих:

*"Шћо нијесу моѓли одоздо, кроз наше фаланѓе бојне,
Обавили су одозѓо са ѓлаварима нам кићеним",*

открива да песник опева пораз Илиона, али мисли на нашу савремену историју, у којој је не само учествовао већ ју и стварао.

Драма Еуријалова је и песникова: и он гледа свет са "урвине свог идеала". Из тог самосећања извиру његов гњев и протест, исказани реторским питањем:

*"Је ли ико досад видио и чуо, свијећо истћине,
да ѓијан од здравица ѓобједи заноћиши
а ѓробудиши се ѓоробљен...
Са својим војсковођама, а обезѓлављен...
С оружјем у рукама, а разоружан?..."*

Ово је сигурно и песникова туга, чија је дубина изражена тростепеним контрастом. Песника, као и Еуријала, боли: "Што би овако неславно". Јер "нема на свијету веће срамоте од пораза без крви". Стих

је директна осуда југословенског поратног руководства за издају програма револуције.

Структурно, цела песма је *развијено њоређење*. Ако је Томашевски у праву када тврди да "метафора мора бити нова и неочекивана", Вешовић је остварио тај захтев у *Разговору са Лаоконом*. Јер ако и није нов (због жанра басне), преображај целовите поетске структуре у метафоричну фигуру је неочекиван.

Због развијене варијанте фигуре, поређење обраста низом сродних поредбених садржаја. Стих: "Главну тврђавску капију развалисмо" може бити разнозначно схватан и тумачен. А најприродније - као рушење идеје револуције.

Одисејева ратна варка не би успјела да није било Хелена и Синона. Први је одао тајне одбране Троје, а други отворио капију. Обојица су били Тројанци! Природна је читаочева радозналост: Ко су били наши Хелени и Синони?

А стих:

*"И ко да се сад њу огласи, сѝрејњо обисѝињена,
до свраке и ћукови?"*

отвара питање исправности и вредност *смера* дела наше књижевности, публицистике, културне политике наше у периоду од судбоносне четрдесет осме.

Предуг је списак наших сврака и ћукова.

Крцата је зашифрованим значењем строфа:

*"О, да ње њослушасмо, Лаоконе, да најраву Данајску
сѝалисмо ѡамо ђе су нам је осѝавили.
Каква би ѡо била букѝиња, жрѝва ѡаљеница,
И шѝа би све у њој несѝало!"*

Посебно је завршни стих богат зашифрованим смислом.

Аналитичком читању Вешовићеве песме неће измаћи једна битна неподударност:

*"Троја се бранила очајно, свачим шѝо се нашло
ѝри руци..."*

Ми се нисмо бранили. Напротив, наши Хелени и Синони су свачим што су имали у рукама, а све им је било у руци, чинили све да врате поредак за ослобођење од кога су пале хиљаде младих, часних, племенитих глава. Као Крсто Бајић, Хамид Беширевић, Милић Кељановић, песници, мислиоци, уметници, хероји...

На крају, Вешовић је поставио питање које његову песму узноси до нивоа филозофског поимања историје:

*"И да ли смо ми, Лаоконе, били дорасли
својим рајним дјелима и њаквој побједи,
ако је једна ноћ могла све то да сруши до темеља?..."*

Над овим питањем ће, слутим, најдуже бдети свест и савест читалачка, дајући тако трајност *Еуријаловом разговору са Лаоконом*.

Milosav Babović

ALLEGORY IN RADONJA VEŠOVIĆ'S POETRY

Summary

The author deals with allegorical dimension of Radonja Vešović's poetry in this paper, and in the first place with allegorical character of the poet's poetry with antique motifs. In the subtly given and in strongly realised allegorical thread of those poems, the author can see the element of their artistic values and permanence.

